

Folklor, tarım ve oyun...

Çok ilkel bir yaşantısı olan ve uzun ve soğuk kış aylarında her türlü yiyecek - içecekten yoksun bulunan insan neslinin günümüze ulaşabilmesinde kurtarıcı bir rolü olan ekin ve tarım konusu, bir varsayım olmaktan öte, bir gerçek olarak karşımıza çıkmaktadır.

**YRD.DOÇ.DR.
SAİT EVLİYAĞLU**

HENÜZ yazının bulunup bilinmediği eski zamanlarda insanlar bildiklerini gelecek kuşaklara aktarabilmek için söz konusu bilgi ve bulgularının etrafında birtakım gelenekler oluşturmuşlardır.

Konuyla ilgilenen bazı bilim adamları, insanoğlu ekip biçmeyi bulmamış olsaydı, nesli tükenmiş birçok canlı yaratık gibi, insan nesli de günümüze ulaşamayacaktı, diyorlar.

Çok ilkel bir yaşantısı olan ve uzun ve soğuk kış aylarında her türlü yiyecek - içecekten yoksun bulunan insan neslinin günümüze ulaşabilmesinde kurtarıcı bir rolü olan ekin ve tarım konusu, bir varsayım olmaktan öte, bir gerçek olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bundan olacak ki insan, tarım'a, tahıl'a, ekin'e ve ekmeğe yaşamsal bir değer vererek, onları su gibi ateş gibi kutsallaştırmışlardır.

Bu bakımdan Güneş'in Gök-tanrı, toprağın Yertanrı olarak kutsallaştırılıp, onlardan bolluk ve bereket istenmesi ve bu suretle gele-

nekleştirilen "Yağmur Duaları", hep ekinle ve tarımla ilgilidir.

Anlaşma aracı olan dil'in, müziğin, bazı sihirsel törenlerin ve özellikle oyun(dans)ların tarımla ilgili gelenek ve göreneklerde çok önemli bir yer tutmuş olması bu suretle açıklanabilmektedir.

Burada konumuzun esasını oluşturacak olan halk oyunlarını, yalnız oyunları taklitlerle ve vücut hareketleriyle manalandıran bir sanat çeşiti değil, tüm gelenek ve görenekleri etrafında toplayan bir toplumsal olay olarak kabul etme

zorunluluğu vardır. Çünkü , insanlar ilkel topluluklar halinde yaşamağa başladığı zamanlarda, Şamanlarda olduğu gibi, onların kültürlerini bu ilkel sanat, bilgi ve beceriler oluşturuyordu. Sözü edilen kültürün konularını da; kötü ruhlardan ve hastalıklardan korunma, ürün ve avların bereketli olması, yeni evliliğin doğurganlıkla sonuçlanması, doğum, ölüm gibi önemli olaylar meydana getiriyordu. Tiyatro, müzik, pandomin gibi sihirsel ve dinsel hareketle sürdürülen bu törenlerin başında da oyun (dans) en önemli bir unsur olarak yerini alıyordu.

Kesinlikle söylenebilir ki tarımsal ürünlerin verimi ve bereketliliği ile ilgili olan yağmur duaları uzak geçmişteki pagan törenlerinden semavi ve tek tanrılı dinlere ve gi-

* Yrd.Doç.Dr. Sait Evliyaoğlu, Gazi Üniversitesi Ticaret ve Turizm Eğitimi Fakültesi Turizm Bölümünde öğretim üyesidir.

derek günümüze kadar ulaşmış ilginç geleneklerin en başta gelenlerinden birisidir.

İslâmi kurallara uyularak yapılan yağmur dualarından başka; genç kızların baştan aşağı testi ve tenekelerle dökülen sularla ısıtılıp arabalarda gezdirilmesi ve arabalar çevresindeki kalabalığın dinsel şarkılar söylemesi gibi törenlerin yurdumuzda da yaşandığına tanık oluyoruz. Örneği;

Allah versin
Yağmur yağsın
Tarlalar çamur olsun
Tekneler hamur olsun

biçiminde söylenen şarkıların Anadolu'da çocuk oyunlarında söylenen

Yağ yağ yağmur
Tarlada çamur
Teknede hamur
Ver Allahım ver
Sillice yağmur

şekline dönüştüğüne tanık oluyoruz.

İnsanlık için çok önemli ve bir ölüm kalım konusu olan tarımla ilgili geleneklere, kültürün çok önemli ifade araçları olan dil'de, edebiyat'ta, plastik zanaatlarda ve müzikte çok sık olarak rastlamaktayız.

Ama, büyük bir ifade gücü olan oyunlarda (danslarda) özellikle çok çeşitli ve büyük uygarlıklar görmüş geçirmiş Anadolu'da, ilkel biçimlerini koruyarak günümüze kadar gelmiş halk danslarında, tarımla ilgili temalar, hareketler ve figürlerle daha çok rastlamaktayız.

Cumhuriyet yönetimiyle birlikte yoğunlaşan folklor araştırmaları arasında, Çorum dolaylarında oynandığı saptanan "Türkmen Kızı" adlı halk dansı tipik olarak tarımla ilgili konuları işlemektedir. Bugün aynı oyun İçel ilimizde Silifke, Mut, Bülnar yörelerinde de sürdürülmektedir:

Kesinlikle söylenebilir ki tarımsal ürünlerin verimi ve bereketliliği ile ilgili olan yağmur duaları uzak geçmişteki pagan törenlerinden semavi ve tek tanrılı dinlere ve giderek günümüze kadar ulaşmış ilginç geleneklerin en başta gelenlerinden birisidir.

Türkmen kızı Türken kızı
Hamur yoğurur Türkmen kızı
İnek sağır Türkmen kızı
Sen allar gjy ben kırmızı

Bir başka halk oyunumuzda, Sivas'ta oynanan "Köy Halayı"nda tarım olayı ve tarımın kutsallığı açıkça belirlenmektedir. Bu dansa Güneş Tanrısı'na yalvarıp yakarmalar vardır. Sonra bolluğa kavuşulunca un eleme, hamur yoğurma taklitleri var, sevinçle dansetmeler bulunmaktadır.

Adıyaman dolaylarında son zamanlarda derlenen "Galuç" adlı bir oyun baştan sona değin tarımla ilgilidir. Dans ağırlıklı bu dramatik halk oyunumuzda, erkek oyuncular tarlalarda oraklarla ekin biçiyorlar, yorulup terledikleri sırada, kadın oyuncular büyük su kabaklarından yapılmış su kaplarıyla gelip yorulan erkekleri serinletmek ve susuzluklarını gidermek için onlara su veriyorlar, ayrıca başlarından aşağıya su döküyorlar.

Bilecik ve Eskişehir yörelerinden derlenmiş olan tarımla ilgili bir diğer oyunu da örnek olarak verebiliriz: Koca öküz.

Koc'öküzün dizindedir dermanı
Ölme de Koc'öküz ölme
Bu yıl da kaldır harmanı

Ve bir başka türkülü tarımla ilgili oyun'un sözleri: Değirmenci.

Aman değirmenci
Canım değirmenci
Al öğüt buğdayımı çavdarımı

Çoğunluğunu çiftçilik ve tarımla uğraşan köylülerin oluşturduğu halkımızın hayvancılıkla olan bağlarını koparma olanağı da yoktur. Ayrıca biz Türklerin Orta Asya'da at sırtında ve sürülerle hayvanlar getirerek Anadolu'ya göçtüğümüzde gözden ırak bulundurulmamalıdır.

Anadolu'daki Türkmen Yörüklerin Burdur, Isparta ve Antalya yöresindeki "Teke Oyunları" hayvan ve hayvancılıkla ilgili oyunlara çok güzel örnekler olarak gösterilebilir.

İç Anadolu'da özellikle Tokat yöresinde "Kartal Oyunu" (aynı oyun Bingöl yöremizde de saptanmıştır) ve daha pek çok hayvan taklitli oyunlar.

Bugünkü Türk insanının ulusal kültürünü oluşturan Anadolu uygarlıklarının kökenlerindeki geleneksel oyun, dans, müzik, dil ve çeşitli törenlerin gün yüzüne çıkarılması, halkımızın çoğunluğunu köylümüz oluşturduğuna göre, özellikle tarımla ilgili olanlarının ele alınması, önemli bir kültür konusu olarak karşımızda durmaktadır □

